

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 6, Αρ. 2B (2011)

Εναλλακτικές Μορφές Εκπαίδευσης

ΤΟΜΟΣ Β
PART / ΜΕΡΟΣ Β

Οι απόψεις του Συνεργαζόμενου Εκπαιδευτικού Προσωπικού για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Η εμπειρία του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου

Ανδρέας Παυλάκης, Μιχάλης Τάλιας

doi: [10.12681/icodl.668](https://doi.org/10.12681/icodl.668)

Οι απόψεις του Συνεργαζόμενου Εκπαιδευτικού Προσωπικού για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Η εμπειρία του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου

The adjunct professors' opinions for the distance education: the case of Open University of Cyprus

Ανδρέας Παυλάκης
Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Λέκτορας
a.pavlakis@ouc.ac.cy

Μιχάλης Τάλιας
Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Λέκτορας
michael.talias@ouc.ac.cy

Abstract

This paper focuses on the views and the role of adjunct professors of the Open University of Cyprus with regard to teaching methodology of the Open and distance learning pragmatism and the use of technology and administrative support.

Specifically, our findings suggest that the adjunct professors perceive as more important and substantial their role of the open and distance learning than the conventional procedure. They also trust and use new technologies in carrying out their duties.

Additionally, it is shown that they were satisfied by the administrative support and their educational environment at the Open University to a higher degree than the conventional university environment.

Furthermore, several of their positions on various aspects of the methodology differ substantially between professors of different programs.

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη καταγράφονται οι απόψεις των μελών ΣΕΠ του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου σε σχέση με τη διδακτική στην ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, τη χρήση τεχνολογιών, τη διοικητική υποστήριξη και τη γενικότερη προσφορά των ΣΕΠ.

Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι τα ΣΕΠ θεωρούν σημαντικότερο και ουσιαστικότερο το ρόλο τους στην ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, εμπιστεύονται και χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες στη διεκπεραίωση του έργου τους.

Επιπρόσθετα, δηλώνουν ικανοποιημένοι, από τη διοικητική υποστήριξη και ότι το εκπαιδευτικό περιβάλλον στο Ανοικτό Πανεπιστημίου Κύπρου είναι καλύτερο σε σχέση με τη συμβατική εκπαίδευση.

Πέραν τούτων αρκετές από τις τοποθετήσεις των μελών ΣΕΠ, ανά Πρόγραμμα Σπουδών, διαφέρουν σημαντικά στις επί μέρους ερωτήσεις των υπό μελέτη θεμάτων.

Key-words: *Open University of Cyprus, use of technology, distance learning, adjunct professors opinions*

Εισαγωγή

Στα πλαίσια του συνεδρίου «Η μελέτη του φαινομένου της μάθησης: κοινωνιολογικές και υπαρξιακές προσεγγίσεις¹», που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα ο καθηγητής Peter Jarvis διατύπωσε έναν νέο ορισμό για τη μάθηση. Συγκεκριμένα, ο Jarvis, με βάση την εμπειρία του και τα ευρήματα των ερευνών του, κατέληξε στο συμπέρασμα

ότι "Learning is the process whereby living organisms consciously experience and respond to their wider environment". Παράλληλα, το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο της Ευρώπης σε σχετική έκθεσή του καθορίζει τους ακόλουθους συναφείς στόχους:

- α) Αύξηση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης και των συστημάτων κατάρτισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση,
- β) διευκόλυνση της πρόσβασης σε όλα τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης,
- γ) δυνατότητα όλων των πολιτών για εκπαίδευση και κατάρτιση².

Ένας από τους πιο ευρέως χρησιμοποιούμενους ορισμούς της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι αυτός του Keegan³ ο οποίος παραθέτει τα γνωστά χαρακτηριστικά που δίνουν μια περιεκτική περιγραφή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης:

- Την απόσταση που χωρίζει το διδάσκοντα από το διδασκόμενο
- την παρεμβολή ενός εκπαιδευτικού οργανισμού στη μαθησιακή διαδικασία,
- τη χρήση τεχνικών μέσων,
- την εξασφάλιση αμφίδρομης επικοινωνίας μεταξύ διδάσκοντος και διδασκόμενου,
- τη δυνατότητα συναντήσεων διδασκόντων και διδασκόμενων.

Στον ορισμό του Keegan το στοιχείο «επικοινωνία» είναι κυρίαρχο και ίσως αποτελεί χάσιμο χρόνου η παράθεση επιχειρημάτων για τη συμβολή της επικοινωνίας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση γιατί κανένας οργανισμός δεν μπορεί να λειτουργήσει σε απουσία επικοινωνίας. Χωρίς επικοινωνία δε λύνονται προβλήματα, δε μεταδίδονται οι όποιες νέες οδηγίες, δεν επιλύονται οι αντιπαραθέσεις, δεν παρακινούνται οι διδάσκοντες και το πιο σπουδαίο δεν πείθονται οι διδασκόμενοι.

Παρατηρείται ότι η μάθηση, τα χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (ΑΕΞΑΕ) και οι εκπαιδευτικοί στόχοι όπως έχουν παρατεθεί πιο πάνω, αποτελούν στοιχεία που έχουν κοινό παρονομαστή την επικοινωνία και συνδέονται μεταξύ τους μέσω του διδάσκοντα.

Ειδικότερα, στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ο διδάσκων καθοδηγεί τους φοιτητές στις σπουδές τους ή πιο συγκεκριμένα τους διευκολύνει προάγοντας τη μάθηση⁴. Συνεπώς, ο διδάσκων ανάμεσα σε άλλα ευαισθητοποιεί τους εκπαιδευόμενους και παράλληλα τους κατευθύνει με εναλλακτικούς τρόπους να αποκτήσουν και να αφομοιώσουν νέα γνώση, επισημαίνοντας τα σημαντικότερα πεδία του αντικειμένου, παρέχοντας ταυτόχρονα χώρο για συζήτηση και κριτική προσέγγιση των ζητημάτων. Είναι έκδηλο ότι διδάσκων δρα ως καταλύτης, βοηθά τη διαδικασία έτσι ώστε οι εκπαιδευόμενοι να βρουν τις λύσεις και ταυτόχρονα τους κινητοποιεί προς την επίτευξη του στόχου, μεταδίδοντας ταυτόχρονα το συνεχές της μάθησης, κατευθύνοντας παράλληλα τους εκπαιδευμένους σε άλλες πηγές πληροφοριών στο όποιο υπό μελέτη θέμα⁵.

Συναφώς, είναι για αυτό που οι έρευνες γύρω από την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση μελετούν το ρόλο του διδάσκοντα, την ανάγκη για μείωση της αντίστασης στη χρήση των εξ αποστάσεως εκπαιδευτικών συστημάτων από τους «παραδοσιακούς» εκπαιδευτές και οι στάσεις της ακαδημαϊκής κοινότητας έναντι της χρήσης της τεχνολογίας⁶. Παράλληλα, έρευνες έδειξαν ότι η ακαδημαϊκή κοινότητα αισθάνεται ότι απειλείται και στη βάση αυτής της «απειλής» υποστηρίζει ότι πρέπει να καθοριστεί ο ρόλος του εκπαιδευτή⁷.

Εξάλλου, στη βάση της θεωρίας του Holmberg υφίσταται σχέση μεταξύ του επικοινωνιακού ρόλου της ακαδημαϊκής κοινότητας και της απόδοσης του εκπαιδευόμενου⁸. Παράλληλα όμως, υπεισέρχεται και το στοιχείο της έκτασης αλλοίωσης του ρόλου εκπαιδευτή μέσα από το περιβάλλον της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που σχετίζεται με τον τρόπο χρήσης των τεχνολογιών.

Είναι αυτονόητο ότι τα πιο πάνω εγχειρόμενα ζητήματα απασχολούν και ενδιαφέρουν τα ιδρύματα που παρέχουν εξ αποστάσεως εκπαίδευση και κατά συνέπεια το Πανεπιστήμιό μας, δε θα μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση. Πληροφοριακά αναφέρεται ότι στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου κατά την ακαδημαϊκή χρονιά 2010 -11, δηλαδή τον πέμπτο χρόνο λειτουργίας του, υπηρετούσαν 115 μέλη Συνεργαζόμενου Εκπαιδευτικού Προσωπικού (ΣΕΠ), 60 άτομα διοικητικό προσωπικό, και 13 μέλη ΔΕΠ για την υποστήριξη περίπου 1800 φοιτητών οι οποίοι παρακολουθούσαν τέσσερα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών και ένα πρόγραμμα σπουδών πτυχιακού επιπέδου. Αναμένεται δε μέχρι το τέλος της ακαδημαϊκής χρονιάς 2010 - 11 να αποφοιτήσουν περίπου 270 μεταπτυχιακοί και 13 πτυχιακοί φοιτητές. Συνολικά, από την έναρξη λειτουργίας του Πανεπιστημίου αποφοίτησαν περίπου 550άτομα, τα πλείστα από τα οποία παρακολουθούσαν το Πρόγραμμα σπουδών Επιστήμες της Αγωγής.

Παρόλο που τα μέλη ΣΕΠ του Πανεπιστημίου αποτελούν την πλειοψηφία των μελών της Ομάδας Διδακτικού Προσωπικού, μέχρι σήμερα δεν έχει πραγματοποιηθεί οποιουδήποτε είδους έρευνα σε σχέση με το ρόλο και τη συμβολή των Μελών ΣΕΠ στην εκπαιδευτική διεργασία. Η παρούσα προσπάθεια αποτελεί το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση προσδοκώντας να αποτυπώσει τις απόψεις των μελών ΣΕΠ σε μια σειρά από θέματα που σχετίζονται με τη διδακτική εμπειρία τους στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και συγκριτικά με την εμπειρία τους στη συμβατική εκπαίδευση.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Δείγμα. Ο πληθυσμός της έρευνας αποτελείται από τα 115 μέλη ΣΕΠ των μεταπτυχιακών προγραμμάτων και του πτυχιακού προγράμματος σπουδών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου. Σε όλα τα μέλη ΣΕΠ, μεταξύ Φεβρουαρίου - Μαρτίου 2010, στάλθηκε μέσω των ακαδημαϊκών υπευθύνων, με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ανώνυμο ερωτηματολόγιο, και τους ζητήθηκε να το συμπληρώσουν και να το αποστείλουν ηλεκτρονικώς ή ταχυδρομικώς στον ερευνητή. Ανταποκρίθηκαν 76 άτομα δηλαδή ποσοστό 66%.

Ερωτηματολόγιο. Τα μέλη ΣΕΠ συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο που είχε δημιουργηθεί και χρησιμοποιηθεί σε παρόμοια έρευνα (Λιοναράκης 2002)⁹. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε 33 ερωτήσεις που ομαδοποιούνταν σε 4 ευρύτερες μεταβλητές:

(1) Διδακτική στην ΑεξΑΕ και στη συμβατική εκπαίδευση, (2) χρήση τεχνολογιών, (3) διοικητική υποστήριξη και (4) η γενικότερη προσφορά των ΣΕΠ.

Για τη συλλογή μετρήσεων χρησιμοποιήθηκε πεντάβαθμη κλίμακα Likert, 1=διαφωνώ απολύτως, 2= διαφωνώ, 3 ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, 4= συμφωνώ και 5=συμφωνώ απολύτως. Ψηλή βαθμολογία στις μεταβλητές και στις επιμέρους ερωτήσεις ερμηνεύεται ως θετική στάση του ερωτώμενου προς τη μεταβλητή ή την ερώτηση, αναλόγως της περίπτωσης, εκτός ορισμένων δηλώσεων που ήταν αρνητικά διατυπωμένες.

Στο τέλος του ερωτηματολογίου, ο ερωτώμενος είχε τη δυνατότητα, αν το επιθυμούσε, να σημειώσει οποιαδήποτε διαφορά μεταξύ του ρόλου του διδάσκοντα στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου και στη συμβατική εκπαίδευση (συγκριτική διάσταση) ή και οτιδήποτε άλλο θα ήθελε να αναφέρει που κατά την άποψη του θα συνέβαλε στη βελτίωση της γενικότερης προσφοράς του Πανεπιστημίου.

Λόγω του μικρού αριθμού των μελών ΣΕΠ σε συνδυασμό με την κατανομή τους ανά πρόγραμμα σπουδών ζητήθηκε από τους ερωτωμένους να δηλώσουν μόνο το φύλο

γιατί η παράθεση επιπρόσθετων δημογραφικών στοιχείων θα έθετε υπό αμφισβήτηση την προστασία της ανωνυμίας των συμμετεχόντων

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων, υπολογίσθηκαν οι μέσες τιμές και τυπικές αποκλίσεις για κάθε επιμέρους κριτήριο των τεσσάρων παραγόντων δηλαδή της διδακτικής στην ΑεξΑΕ και στη συμβατική εκπαίδευση, της χρήσης των τεχνολογιών, της παρεχόμενης διοικητικής υποστήριξης και (4) του τρόπου γενικότερης προσφοράς του ΣΕΠ. Η μέση τιμή εκφράζει την πιο αντιπροσωπευτική αριθμητική προσέγγιση μιας ομάδας δεδομένων, ενώ η τυπική απόκλιση αποτελεί το δείκτη διακύμανσης των τιμών της μεταβλητής γύρω από την μέση τιμή¹⁰.

Για κάθε μία από τις τέσσερις μεταβλητές υπολογίσθηκαν επίσης συνολικές μέσες τιμές και τυπικές αποκλίσεις και εξετάστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο συστημάτων εκπαίδευσης. Η εσωτερική συνέπεια των τεσσάρων υποκλιμάκων μετρήθηκε με το δείκτη CronbachAlpha και βρέθηκε να κυμαίνεται γύρω στο 0,745, που θεωρείται αποδεκτή στις κοινωνικές επιστήμες, όπως αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία.

Κατανομή δείγματος

Στον πίνακα που ακολουθεί παρατίθεται η κατανομή των μελών ΣΕΠ κατά Πρόγραμμα σπουδών

Πίνακας 1
Αριθμός μελών ΣΕΠ που συμμετείχαν στην έρευνα

	Προγράμματα Σπουδών				
	Διοίκηση Μονάδων Υγείας	Επιστήμες της Αγωγής	Πληροφορικά Συστήματα	ΜΔΕ	Ελληνικός Πολιτισμός
Αριθμός ΣΕΠ	15 (17)*	13 (21)	11 (13)	18 (31)	19 (33)

*Οι αριθμοί στις παρενθέσεις αναφέρονται στον αριθμό των μελών ΣΕΠ που συμμετέχουν στο κάθε Πρόγραμμα

Οι περισσότεροι από όσους ανταποκρίθηκαν ήταν άντρες 68,4%, στοιχείο που συνάδει με το συνολικό αριθμό των μελών ΣΕΠ. Όπως έχει αναφερθεί πιο πάνω για σκοπούς προστασίας της ανωνυμίας των συμμετεχόντων δεν καταγράφηκαν οποιαδήποτε άλλα δημογραφικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά στοιχεία.

Α. Διδακτική εμπειρία

Σχεδόν όλοι ερωτώμενοι (92,1%) δηλώνουν ότι έχουν εμπειρία στην εξ αποστάσεως και συμβατική εκπαίδευση και παράλληλα όμως τέσσερις στους δέκα θεωρούν τη διδακτική της ΑΕξΑΕ ως προς τις απαιτήσεις των ΣΕΠ περισσότερο χρονοβόρα σε σύγκριση με τη συμβατική εκπαίδευση. Ταυτόχρονα όμως, άλλοι τόσοι ερωτώμενοι (40%) δεν έχουν ξεκάθαρη τοποθέτηση επί του συγκεκριμένου θέματος και μόνο δυο στους δέκα διαφωνούν.

Σχεδόν το ένα τρίτο των μελών ΣΕΠ πιστεύει ότι ο ρόλος ως διδάσκοντες στην ΑΕξΑΕ είναι σημαντικότερος και ουσιαστικότερος σε σχέση με το ρόλο τους στη συμβατική εκπαίδευση και παράλληλα αρκετοί (44,8%) πιστεύουν ότι απαιτείται από το μέλος ΣΕΠ περισσότερο χρόνος για την ΑΕξΑΕ. Παράλληλα όμως, σχεδόν τρεις στους δέκα θεωρούν ότι ρόλος τους είναι περισσότερος διδακτικός, ενώ οκτώ στους

δέκα θεωρούν το ρόλο τους στην ΑΕΞΑΕ περισσότερο συμβουλευτικό σε σύγκριση με τη συμβατική.

Η μεγάλη πλειοψηφία των μελών ΣΕΠ αφενός αφιερώνει πολύ χρόνο στην προετοιμασία ΟΣΣ ενώ σχεδόν τρεις στους τέσσερις (73,7%) διδάσκοντες στις ομαδικές συμβουλευτικές συναντήσεις χρησιμοποιούν εμπλουτισμένες τεχνικές διδακτικής, αποφεύγοντας την εκ καθέδρας διδασκαλία. Παράλληλα, οι πλείστοι αφιερώνουν πολύ χρόνο στο σχολιασμό των γραπτών εργασιών πιστεύοντας ότι είναι απαραίτητα τα εκτεταμένα εποικοδομητικά σχόλια στις γραπτές εργασίες, τόσο σε επίπεδο περιεχομένου όσο και σε επίπεδο δομής και μεθοδολογίας. Παράλληλα, οκτώ στους δέκα ερωτώμενους δε θεωρούν ευκολότερη υπόθεση τη βαθμολόγηση στην ΑΕΞΑΕ. Στον Πίνακα 2 παρατίθενται τα πιο πάνω στοιχεία

Πίνακας 2

Ποσοστιαία κατανομή των απόψεων μελών ΣΕΠ σε σχέση με τη διδακτική στην ΑεξΑε και στη συμβατική εκπαίδευση

Δηλώσεις	Διαφωνώ	Συμφωνώ
Ως διδάσκων / διδάσκουσα έχω εμπειρία στην ΑεξΑε και στη συμβατική εκπαίδευση	2,6	92,1
Η διδακτική στην ΑεξΑε ως προς τις απαιτήσεις του ΣΕΠ είναι πιο χρονοβόρα σε σχέση με τη συμβατική	18,6	41,3
Ο ρόλος μου στην ΑεξΑε ως διδάσκων/διδάσκουσα είναι πιο σημαντικός και ουσιαστικός σε σχέση με αυτόν στη συμβατική	23,7	32,9
Ο χρόνος γενικά που απαιτείται στην ΑεξΑε από τον ΣΕΠ είναι περισσότερος από τον αντίστοιχο στη Συμβατική	25,0	44,8
Θεωρώ ότι ο ρόλος μου στην ΑεξΑε , σε σχέση με την συμβατική, είναι περισσότερο διδακτικός	44,6	28,4
Θεωρώ ότι ο ρόλος μου στην ΑεξΑε , σε σχέση με την συμβατική, είναι περισσότερο συμβουλευτικός	8,0	82,7
Η προετοιμασία που απαιτείται στην ΑεξΑε και ΟΣΣ είναι μεγαλύτερη σε σχέση με ανάλογες δραστηριότητες στη συμβατική εκπαίδευση	9,5	63,5
Στις ΟΣΣ χρησιμοποιώ πιο εμπλουτισμένες και ευέλικτες τεχνικές διδακτικής- όχι εισήγηση από έδρας – απ' ότι στα συμβατικά μου μαθήματα	10,5	73,7
Στα σχόλια των γραπτών εργασιών (ΑΠΚ) δεν αφιερώνω και πολύ χρόνο και είναι γενικά σύντομα	89,5	5,2
Θεωρώ ότι η ανάπτυξη στα σχόλια των γραπτών εργασιών θεμάτων δεξιοτήτων και μεθοδολογίας δεν είναι απαραίτητη	88,10	3,9
Τα σχόλια των γραπτών εργασιών περιλαμβάνουν μόνο επισημάνσεις επί της μεθοδολογίας της εργασίας	90,8	1,3
Η βαθμολογία στην ΑεξΑε είναι ευκολότερη υπόθεση απ' ότι στη συμβατική	76,4	2,6

Σημ.: Στη στήλη «διαφωνώ» παρουσιάζονται τα ποσοστά όσων τοποθετήθηκαν «διαφωνώ» και «διαφωνώ απολύτως» στη συγκεκριμένη δήλωση και στη στήλη «συμφωνώ» παρατίθενται οι αντίστοιχες τοποθετήσεις

B. Τεχνολογίες

Σχεδόν όλοι (90,8%) οι διδάσκοντες πιστεύουν ότι το διαδίκτυο βοηθά αποτελεσματικά στη μάθηση των φοιτητών, παρόλα αυτά όμως, ελάχιστοι (7,8%) πιστεύουν ότι το όλο το μάθημα μπορεί να γίνει χωρίς τη φυσική παρουσία των ιδίων ή των φοιτητών. Ταυτόχρονα, οι ίδιες αμφιβολίες σχετικά με τη μεθοδολογία εκφράζονται και από άλλους, αφού μόνο το 22,4% των μελών ΣΕΠ δηλώνει ότι το εκπαιδευτικό υλικό μπορεί να παρέχεται μέσω ψηφιακού δίσκου ή και του διαδικτύου. Παράλληλα όμως, λίγο περισσότεροι από τους μισούς διδάσκοντες (56,6%) πιστεύουν ότι πολλά από τα θέματα του μαθήματος θα μπορούσαν να δοθούν σε βίντεο.

Όλοι οι ερωτώμενοι (97,3%) χειρίζονται πολύ καλά τον ηλεκτρονικό υπολογιστή (HY) και παράλληλα σχεδόν με το ίδιο ποσοστό πιστεύουν ότι η χρήση HY συμβάλλει στην εκπαίδευση. Στον πίνακα3 παρατίθενται πιο λεπτομερώς τα πιο πάνω στοιχεία.

Πίνακας 3

Ποσοστιαία κατανομή των απόψεων μελών ΣΕΠ σε σχέση με τη χρήση της τεχνολογίας

Δηλώσεις	Διαφωνώ	Συμφωνώ
Θεωρώ ότι το διαδίκτυο (internet) βοηθά αποτελεσματικότερα στη μάθηση των φοιτητών	2,6	90,8
Όλο το μάθημα θα μπορούσε να γίνει ηλεκτρονικά χωρίς να χρειάζεται να υπάρχει φυσική παρουσία δική μου ή των φοιτητών	75,0	7,6
Όλο το υλικό του μαθήματος θα μπορούσε να είναι σε ένα ψηφιακό δίσκο ή στο διαδίκτυο και ο φοιτητής απλά να το εκτυπώνει.	57,90	22,4
Πολλά ή μέρος από τα θέματα του μαθήματος θα μπορούσαν να είναι σε βίντεο	18,40	56,6
Χειρίζομαι πολύ καλά τον ηλεκτρονικό υπολογιστή	-	97,3
Πιστεύω ότι ο ηλεκτρονικός υπολογιστής γενικά δεν μου έχει προσφέρει τίποτα παραπάνω στο μάθημα αυτό	96,0	1,3

Σημ.: Στη στήλη «διαφωνώ» παρουσιάζονται τα ποσοστά όσων τοποθετηθήκαν «διαφωνώ» και «διαφωνώ απολύτως» στη συγκεκριμένη δήλωση και στη στήλη «συμφωνώ» παρατίθενται οι αντίστοιχες τοποθετήσεις

Γ. Διοικητική Υποστήριξη

Σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι (96,0%) δηλώνουν ότι γενικά η διοίκηση του Πανεπιστημίου ανταποκρίθηκε θετικά και αποτελεσματικά σε σχέση με την ενημέρωση γύρω από τη Θεματική Ενότητα (ΘΕ) για την οποία ήταν μέλος ΣΕΠ. Πέραν τούτου, σχεδόν εννέα στους δέκα δηλώνει ότι παρέλαβε έγκαιρα το εκπαιδευτικό υλικό.

Σε σχέση με την εξ αποστάσεως πρόσβαση στη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου μόνο ένας στους δέκα δηλώνει ότι ήταν αδύνατη, ενώ πολύ περισσότεροι από τους μισούς (65,7%) δεν αντιμετώπισε δυσκολίες πρόσβασης στη βιβλιοθήκη εξ αποστάσεως. Παράλληλα έξι στους δέκα θεωρούν ότι η βιβλιοθήκη διαθέτει την απαιτούμενη βιβλιογραφία για τη ΘΕ και μόνο 11% διαφωνεί ως προς τούτο.

Ταυτόχρονα όμως, σχεδόν τρεις στους τέσσερις, πιστεύουν ότι η βιβλιοθήκη είναι με τέτοιο τρόπο οργανωμένη ώστε να διευκολύνεται ο χρήστης και παράλληλα, σχεδόν όλοι δηλώνουν ότι έχουν ενημερωθεί για τη βιβλιοθήκη. Πολύ λίγοι όμως (9,5%)

θεωρούν τις παρεχόμενες υπηρεσίες της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου καλύτερες από τις αντίστοιχες υπηρεσίες των συμβατικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Οι ερωτηθέντες δηλώνουν ότι οι Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις (ΟΣΣ) πραγματοποιούνται σε κατάλληλα οργανωμένους χώρους (80,1%) ενώ ελάχιστοι διαφωνούν (5,3%) ως προς αυτό. Τέλος, επτά στους δέκα δηλώνουν ότι ο τεχνολογικός εξοπλισμός στο χώρο πραγματοποίησης των ΟΣΣ ανταποκρίνεται στις ανάγκες του μαθήματος (πίνακας 4).

Πίνακας 4
Ποσοστιαία κατανομή των απόψεων μελών ΣΕΠ σε σχέση με την προσλαμβανόμενη διοικητική υποστήριξη

Δηλώσεις	Διαφωνώ	Συμφωνώ
Η διοίκηση του ΑΠΚ ανταποκρίθηκε αποτελεσματικά στην έγκαιρη ενημέρωσή μου σχετικά με το μάθημα (Θ.Ε.)	-	96,0
Η παραλαβή του υλικού μου στο μάθημα (Θ.Ε) αυτό ήταν έγκαιρη	4,10	87,8
Η εξ αποστάσεως πρόσβαση μου στη βιβλιοθήκη του ΑΠΚ είναι αδύνατη	65,70	11,0
Η βιβλιοθήκη του ΑΠΚ διαθέτει την απαιτούμενη βιβλιογραφία για τη θεματική ενότητα/μάθημα	11,0	60,3
Η βιβλιοθήκη του ΑΠΚ δεν είναι οργανωμένη ώστε να διευκολύνει το χρήστη	73,90	7,2
Οι ΟΣΣ πραγματοποιούνται σε κατάλληλα οργανωμένους εκπαιδευτικούς χώρους	5,3	80,0
Ο τεχνολογικός εξοπλισμός των χώρων που χρησιμοποιούνται ανταποκρίνεται στις ανάγκες του μαθήματος (Θ.Ε)	12,00	73,3
Κανείς δεν με ενημέρωσε ποτέ για την ύπαρξη ή χρήση κάποιας βιβλιοθήκης στο ΑΠΚ	94,60	2,8
Οι υπηρεσίες της βιβλιοθήκης του ΑΠΚ είναι ασύγκριτα καλύτερες απ' ότι σε βιβλιοθήκες συμβατικών εκπαιδευτικών φορέων	28,70	9,5

Σημ.: Στη στήλη «διαφωνώ» παρουσιάζονται τα ποσοστά όσων τοποθετήθηκαν «διαφωνώ» και «διαφωνώ απολύτως» στη συγκεκριμένη δήλωση και στη στήλη «συμφωνώ» παρατίθενται οι αντίστοιχες τοποθετήσεις

Δ. Γενικότερες απόψεις των μέλη ΣΕΠ

Τέσσερα στα δέκα μέλη ΣΕΠ θεωρούν ότι στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου εκτελούν τα καθήκοντά τους σε καλύτερο περιβάλλον σε σύγκριση με τη συμβατική εκπαίδευση, δυο στους δέκα διαφωνούν και οι υπόλοιποι δεν έχουν άποψη επί του θέματος. Πέραν τούτου, μόνο το ένα τρίτο των μελών ΣΕΠ πιστεύει ότι στο Πανεπιστήμιό μας έχει τη δυνατότητα να επικοινωνεί καλύτερα με τους συναδέλφους του παρά στη συμβατική εκπαίδευση. Οι περισσότεροι όμως από τους ερωτώμενους (54,8%) πιστεύουν ότι στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο επικοινωνούν καλύτερα με τους φοιτητές από ότι στη συμβατική εκπαίδευση και από τους υπόλοιπους, σχεδόν ισομερώς, είτε διαφωνούν είτε δεν έχουν άποψη επί του θέματος. Τέλος, μόνο ένας στους δέκα πιστεύει ότι είναι μοναξιασμένος ως εξ αποστάσεως διδάσκων, δυο στους δέκα δεν έχουν άποψη και οι υπόλοιποι δεν πιστεύουν ότι «πληρώνουν το τίμημα της μοναξιάς στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση (πίνακας 5).

Πίνακας 5
Ποσοστιαία κατανομή των γενικότερων απόψεων μελών ΣΕΠ

Δηλώσεις	Διαφωνώ	Συμφωνώ
Στο ΑΠΚ, ο ΣΕΠ λειτουργεί σε καλύτερο ακαδημαϊκό περιβάλλον απ' ό τι στη συμβατική εκπαίδευση	20,0	40,0
Στο ΑΠΚ ο ΣΕΠ έχει τη δυνατότητα να επικοινωνεί καλύτερα με τους συναδέλφους του απ' ό τι στη συμβατική εκπαίδευση	25,4	33,3
Στο ΑΠΚ ο ΣΕΠ έχει τη δυνατότητα να επικοινωνεί καλύτερα με τους φοιτητές του απ' ό τι στη συμβατική εκπαίδευση	23,3	54,8
Ο ΣΕΠ στο ΑΠΚ εκτελεί ουσιαστική διδακτική δραστηριότητα συγκριτικά με τον διδάσκοντα στη συμβατική εκπαίδευση	25,4	28,0
Ο ΣΕΠ στο ΑΠΚ πληρώνει έντονα το τίμημα της μοναξιάς του εξ αποστάσεως διδάσκοντα	66,7	10,7

Σημ.: Στη στήλη «διαφωνώ» παρουσιάζονται τα ποσοστά όσων τοποθετηθήκαν «διαφωνώ» και «διαφωνώ απολύτως» στη συγκεκριμένη δήλωση και στη στήλη «συμφωνώ» παρατίθενται οι αντίστοιχες τοποθετήσεις

Σύγκριση τοποθετήσεων μελών ΣΕΠ ανά Πρόγραμμα Σπουδών

Στον πίνακα 6 που ακολουθεί παρατίθενται οι απόψεις των μελών ΣΕΠ σε σχέση με ορισμένες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου. Σε ορισμένες από αυτές παρουσιάζεται στατιστική σημαντική διαφορά στις απαντήσεις των μελών ΣΕΠ.

Πίνακας 6
Απόψεις μελών ΣΕΠ σε επιλεγμένες ερωτήσεις

Δηλώσεις	Σημαντικές διαφορές ΠΣ	Median rank -Kruskal- Wallis test	p-value
Ως διδάσκων / διδάσκουσα έχω εμπειρία στην ΑεξΑε και στη συμβατική εκπαίδευση	Χωρίς διαφορά	ΔΜΥ 36,90 ΕΛΠΟ 39,71 Λ 32,58 ΕΠΑ 34,05 ΠΛΗΣ 45,56 ΜΔΕ	0,193
Η διδακτική στην ΑεξΑε ως προς τις απαιτήσεις του ΣΕΠ είναι πιο χρονοβόρα σε σχέση με τη συμβατική	Χωρίς διαφορά	ΔΜΥ 39,13 ΕΛΠΟ 31,34 Λ 38,35 ΕΠΑ 44,50 ΠΛΗΣ 39,97 ΜΔΕ	0,506
Ο ρόλος μου στην ΑεξΑε ως διδάσκων/διδάσκουσα είναι πιο σημαντικός και ουσιαστικός σε σχέση με αυτόν στη συμβατική	Χωρίς διαφορά	ΔΜΥ 46,13 ΕΛΠΟ 33,21 Λ 38,96 ΕΠΑ 41,95 ΠΛΗΣ 35,28 ΜΔΕ	0,413

Ο χρόνος γενικά που απαιτείται στην ΑεξΑε από τον ΣΕΠ είναι περισσότερο από αυτόν στη Συμβατική	Χωρίς διαφορά	ΔΜΥ ΕΛΠΟ Λ ΕΠΑ ΠΛΗΣ ΜΔΕ	43,00 32,82 39,62 48,09 34,08	0,277
Θεωρώ ότι ο ρόλος μου στην ΑεξΑε, σε σχέση με την συμβατική, είναι περισσότερο διδακτικός	Χωρίς διαφορά	ΔΜΥ ΕΛΠΟ Λ ΕΠΑ ΠΛΗΣ ΜΔΕ	36,30 34,84 31,88 41,00 43,94	0,505
Θεωρώ ότι ο ρόλος μου στην ΑεξΑε, σε σχέση με την συμβατική, είναι περισσότερο συμβουλευτικός	ΜΔΕ>ΠΛΗΣ ΔΜΥ>ΕΛΠΟΛ ΕΠΑ >ΕΛΠΟΛ ΜΔΕ>ΕΛΠΟΛ	ΔΜΥ ΕΛΠΟ Λ ΕΠΑ ΠΛΗΣ ΜΔΕ	44,40 30,44 40,77 26,55 45,22	0,033
Η προετοιμασία που απαιτείται στην ΑεξΑε και ΟΣΣ είναι μεγαλύτερη σε σχέση με ανάλογες δραστη στη συμβατική εκπαίδευση	Χωρίς διαφορά	ΔΜΥ ΕΛΠΟ Λ ΕΠΑ ΠΛΗΣ ΜΔΕ	36,30 36,92 31,69 48,05 37,44	0,441
Στις ΟΣΣ χρησιμοποιώ πιο εμπλουτισμένες και ευέλικτες τεχνικές διδακτικής- όχι εισήγηση από έδρας – απ' ότι στα συμβατικά μου μαθήματα	Χωρίς διαφορά	ΔΜΥ ΕΛΠΟ Λ ΕΠΑ ΠΛΗΣ ΜΔΕ	39,43 39,61 36,73 41,05 36,28	0,967
Στα σχόλια των γραπτών εργασιών (ΑΠΚ) δεν αφιερώνω και πολύ χρόνο και είναι γενικά σύντομα	ΠΛΗΣ>ΕΛΠΟ Λ ΜΔΕ>ΕΛΠΟΛ	ΔΜΥ ΕΛΠΟ Λ ΕΠΑ ΠΛΗΣ ΜΔΕ	30,57 26,08 37,04 50,32 52,06	0,000
Θεωρώ ότι η ανάπτυξη στα σχόλια των γραπτών εργασιών θεμάτων δεξιοτήτων και μεθοδολογίας δεν είναι απαραίτητη	ΠΛΗΣ>ΔΜΥ ΠΛΗΣ>ΕΛΠΟ Λ ΠΛΗΣ> ΕΠΑ ΠΛΗΣ>ΜΔΕ	ΔΜΥ ΕΛΠΟ Λ ΕΠΑ ΠΛΗΣ ΜΔΕ	32,63 29,89 35,04 56,18 44,17	0,005
Το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο ο κ. πληροφορείται για τα σχόλια / βαθμολογία της γραπτής εργασίας μπορεί να είναι μεγάλο	Χωρίς διαφορά	ΔΜΥ ΕΛΠΟ Λ ΕΠΑ ΠΛΗΣ ΜΔΕ	35,50 41,74 36,88 38,09 39,00	0,934

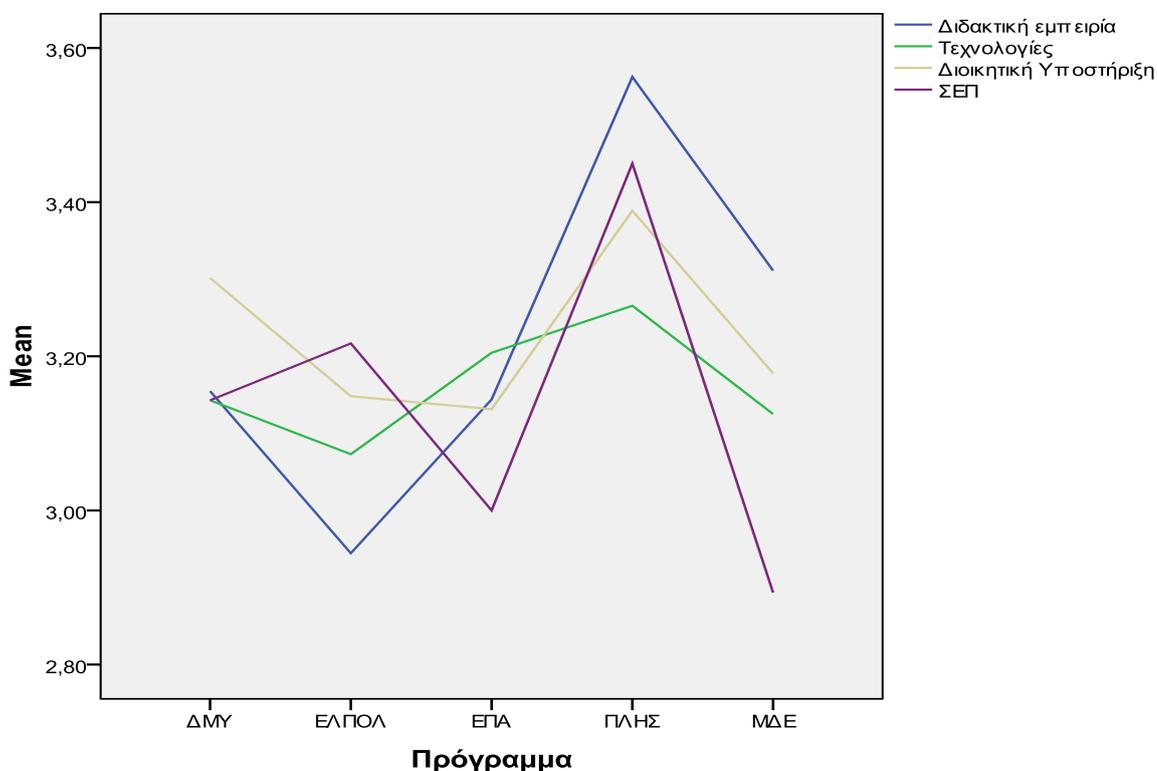
Τα σχόλια των γραπτών εργασιών περιλαμβάνουν μόνοεπισημάνσεις επί της μεθοδολογίας της εργασίας	ΠΛΗΣ>ΔΜΥ ΠΛΗΣ>ΕΛΠΟ Λ	ΔΜΥ ΕΛΠΟ Λ ΕΠΑ ΠΛΗΣ ΜΔΕ	31,77 28,08 40,23 51,32 46,03	0,007
Η βαθμολογία στην ΑεξΑε είναι ευκολότερη υπόθεση απ' ότι στη συμβατική	ΠΛΗΣ>ΕΛΠΟ Λ ΜΔΕ>ΕΛΠΟΛ	ΔΜΥ ΕΛΠΟ Λ ΕΠΑ ΠΛΗΣ ΜΔΕ	42,00 25,37 36,00 49,95 44,25	0,010

Σημ.: Στη στήλη «σημαντικές διαφορές» παρουσιάζονται οι διαφορές των προγραμμάτων σε σχέση με την ερώτηση

Στις ερωτήσεις που υπάρχει στατιστική σημαντική διαφορά τα μέλη ΣΕΠ του Προγράμματος Σπουδών «Ελληνικός Πολιτισμός» παρουσιάζουν χαμηλότερη κατάταξη, στην οικεία ερώτηση σε σχέση με τα υπόλοιπα Προγράμματα Σπουδών.

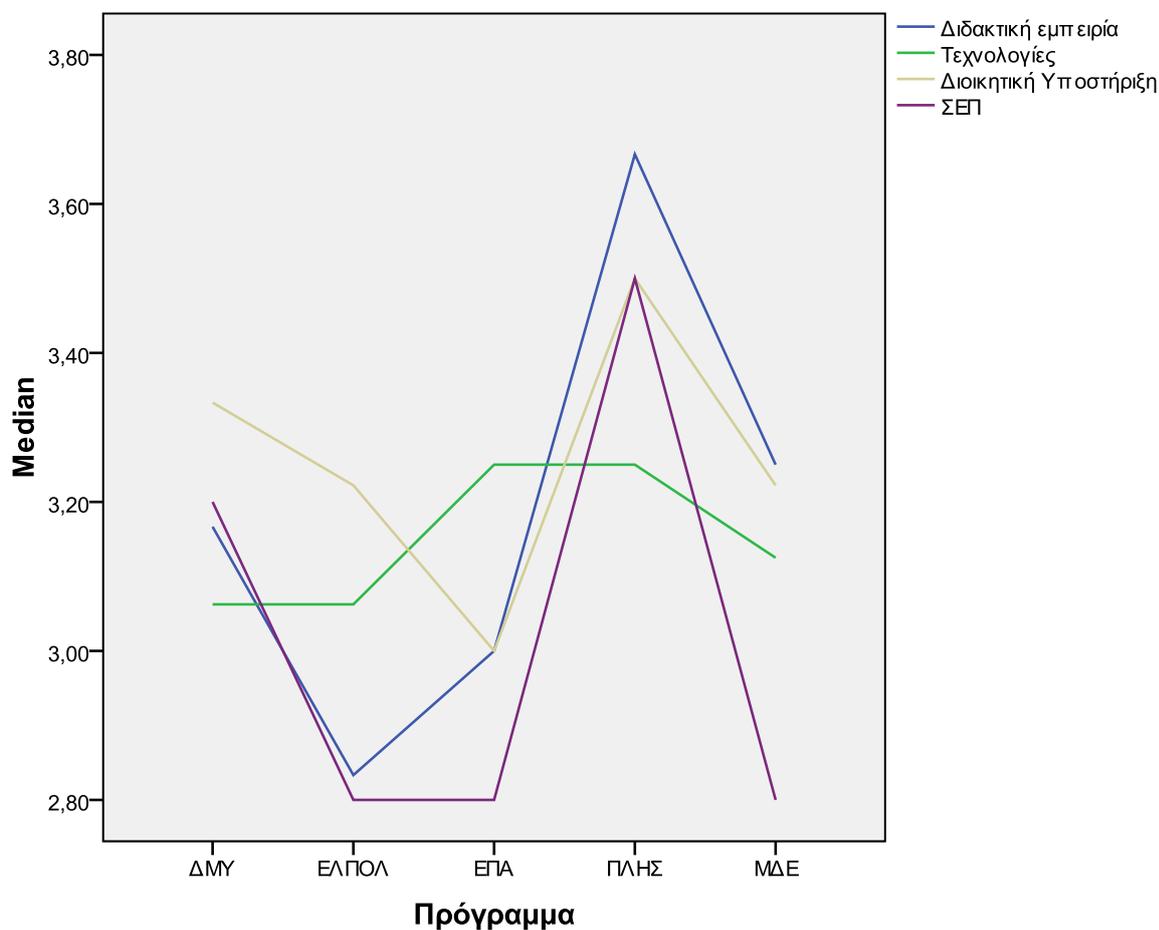
Διδακτική εμπειρία – Τεχνολογίες – Διοικητική Υποστήριξη - ΣΕΠ κατά Πρόγραμμα Σπουδών

Το πρόγραμμα της Πληροφορικής έχει τους υψηλότερους μέσους όρους στους 4 παράγοντες σε σχέση με τα υπόλοιπα Προγράμματα Σπουδών. Το Πρόγραμμα Σπουδών «Ελληνικός Πολιτισμός» έχει το χαμηλότερο μέσο όρο στις κατηγορίες Διδακτική εμπειρία και Τεχνολογίες από οποιοδήποτε άλλο πρόγραμμα (διάγραμμα 1).

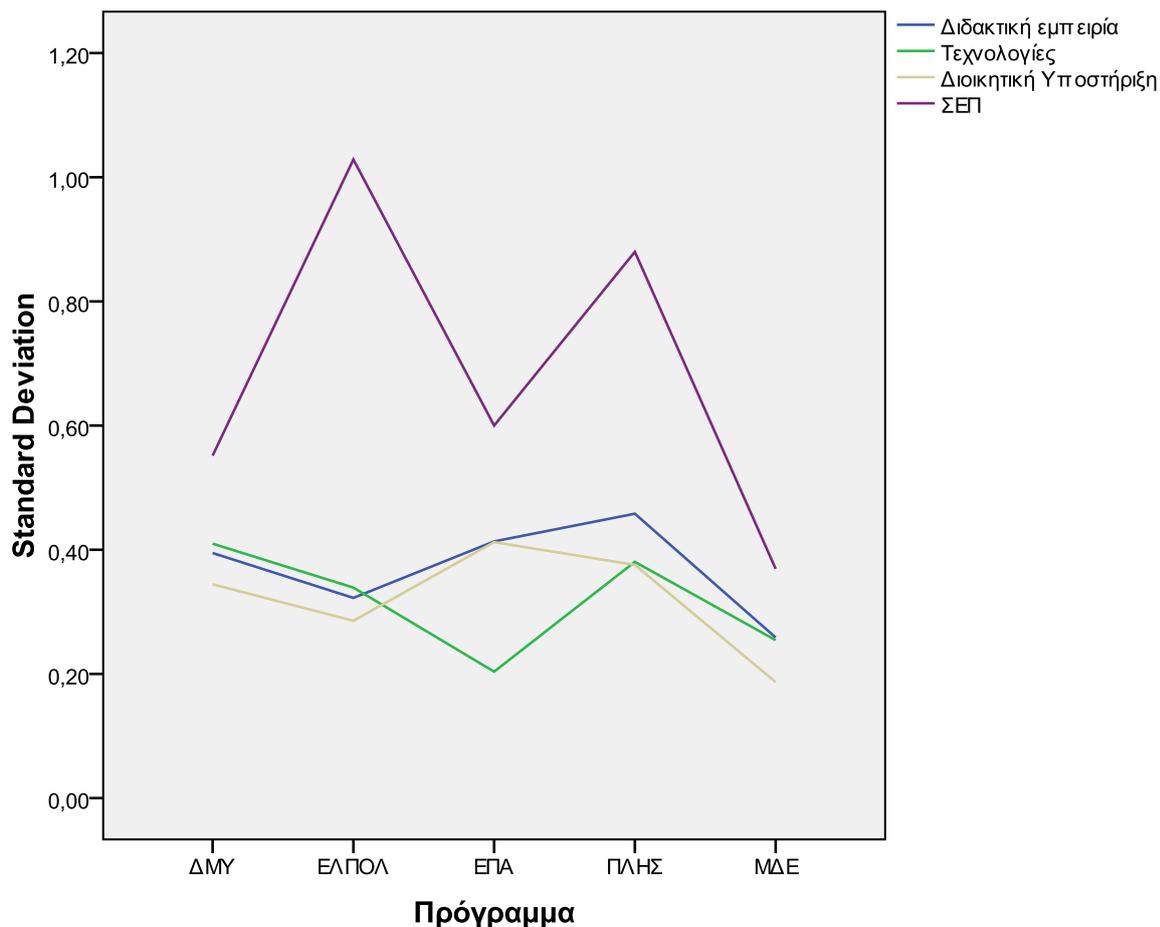
Διάγραμμα 1. Μέσες τιμές ανά παράγοντα και κατά πρόγραμμα

Στο γράφημα των διάμεσων, το Πρόγραμμα «Ελληνικός Πολιτισμός» έχει μικρότερη διάμεσο από τα υπόλοιπα Προγράμματα, ειδικά στην Διδακτική εμπειρία και στις γενικότερες απόψεις των μελών ΣΕΠ (διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 2. Διάμεσος ανά παράγοντα και κατά πρόγραμμα

Τέλος, παρατηρείται ότι οι τυπικές αποκλίσεις μεταξύ των Προγραμμάτων Σπουδών που αφορούν τον παράγοντα «γενικότερη προσφορά ΣΕΠ» παρουσιάζουν μεγαλύτερη διακύμανση σε σχέση με τις διακυμάνσεις των παραγόντων «διδακτική εμπειρία», «τεχνολογίες» και «διοικητική υποστήριξη» (διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3. Τυπική απόκλιση ανά παράγοντα και κατά πρόγραμμα

ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία έδειξε ότι η εξ αποστάσεως διδασκαλία είναι πιο απαιτητική ή τουλάχιστον το ίδιο απαιτητική όπως και η συμβατική και διατίθεται χρόνος για τη διεκπεραίωση των συναφών υποχρεώσεων των μελών ΣΕΠ. Το εύρημα αυτό συνάδει με την επιστημονική προσέγγιση της διδακτικής πράξης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση ενισχύει, υποστηρίζει και άλλα συναφή, εν τέλει διδάσκει αλλά αυτόνομα δε μαθαίνει¹¹. Κατά συνέπεια, η ενεργός συμμετοχή του φοιτητή στη μάθηση απαιτεί και ενεργότερη συμμετοχή του διδάσκοντα στη μαθησιακή διεργασία.

Πέραν τούτου, ο συμβουλευτικός ρόλος του ΣΕΠ υπερέχει του διδακτικού και τούτο ίσως γιατί οι συναντήσεις «πρόσωπο με πρόσωπο» στην παραδοσιακή αίθουσα διδασκαλίας είναι περιορισμένες σε αριθμό, γνωστού όντος ότι στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου οι ΟΣΣ πραγματοποιούνται 4-5 φορές το ακαδημαϊκό έτος, ανά Θεματική Ενότητα. Το έργο του διδάσκοντα είναι πολύπλοκο και έχει βρεθεί μέσα από τις σχετικές έρευνες ότι απαιτούνται, κυρίως, ανθρώπινες σχέσεις, εμπύχωση και επικοινωνία.¹²

Παράλληλα όμως, η προετοιμασία για τις ΟΣΣ αποτελεί για τα μέλη ΣΕΠ σημαντικό έργο γιατί αφενός χρησιμοποιούν εμπλουτισμένες τεχνικές διδακτικής και αφετέρου οι ΟΣΣ αποτελούν σημαντικές και λίγες σε αριθμό ευκαιρίες για επικοινωνία «πρόσωπο με πρόσωπο» με τους φοιτητές. Αυτό δεν πρέπει να ξενίζει γιατί έχει υποστηριχθεί ότι μάθηση επιτυγχάνεται με τη φυσική απουσία του διδάσκοντα¹³.

Η βαθμολόγηση και σχολιασμός των εργασιών σε τυπικό και ουσιαστικό επίπεδο συνάδει πλήρως με τις αρχές της ανοικτής και εξ αποστάσεως¹⁴ δεδομένου ότι ο ενήλικας φοιτητής θέλει να ξέρει που ακριβώς έχει γίνει κάποιο λάθος για να βελτιωθεί. Πέραν τούτου οι εργασίες ενημερώνουν τους φοιτητές για την πρόοδο τους και αποτελούν σημαντικότερα εκπαιδευτικά εργαλεία και αποτελούν για αυτούς πολύ σοβαρή υπόθεση¹⁵. Επιπρόσθετα βρέθηκε ότι οι φοιτητές παρουσιάζουν ψηλότερη βαθμολογία στη δεύτερη και τρίτη εργασία γιατί ακριβώς αξιοποιούνται τα σχετικά σχόλια των διδασκόντων¹⁶.

Η πολύ καλή γνώση της χρήσης του υπολογιστή από τα μέλη ΣΕΠ, τους επιτρέπει να εκτελούν τα διδακτικά τους καθήκοντα απρόσκοπτα αλλά και παράλληλα δεν τους προκαλεί επιπρόσθετες δυσκολίες στη διδασκαλία. Γιατί είναι αυτονόητο ότι οι όποιες δυσκολίες στη χρήση τεχνολογιών θα έχει αρνητικό αντίκτυπο τόσο σε επίπεδο επικοινωνίας όσο και σε επίπεδο διδασκαλίας και συμβουλευτικής. Έρευνες αποδεικνύουν ότι οι φοιτητές μένουν πολύ ευχαριστημένοι με την επικοινωνία με το διδάσκοντα, και ειδικότερα με τις τηλεδιασκέψεις δίνεται η ευκαιρία και η δυνατότητα συνομιλίας διδασκομένων και διδάσκοντα, καταργώντας βασικά το χώρο και το χρόνο και έτσι καθίσταται αμφίδρομη επικοινωνία⁸.

Ταυτόχρονα όμως, παρουσιάζεται κάποια διστακτικότητα στη χρήση τεχνολογιών που αποτελούν χρησιμότερο εργαλείο στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Παρόλο που είναι καθολική, σχεδόν, η παραδοχή ότι το διαδίκτυο συνιστά αποτελεσματική μέθοδο μάθησης, εν τούτοις δεν είναι το ίδιο καθολική η σχετική τοποθέτηση των μελών ΣΕΠ ως προς ορισμένες ειδικότερες ενέργειες που αποσκοπούν στον εμπλουτισμό των ενεργειών και εργαλείων μετάδοσης της γνώσης, εδραίωσης της επικοινωνίας και άλλων συναφών εκπαιδευτικών μεθόδων. Το εύρημα αυτό ίσως πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο μιας πιο εξειδικευμένης μελέτης, γνωστού όντος ότι οι νέες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας άλλαξαν το εκπαιδευτικό σκηνικό.

Γενικά, οι διοικητικές υπηρεσίες ανταποκρίνονται θετικά και έγκαιρα σύμφωνα με την μεγάλη πλειοψηφία των μελών ΣΕΠ ως προς την υποστήριξη και ενημέρωση γύρω από τα θέματα ΘΕ, την έγκαιρη αποστολή εκπαιδευτικού υλικού, την οργάνωση των ΟΣΣ σε σχέση με τις χώρους διεξαγωγής τους και το συναφή εξοπλισμό των εν λόγω χώρων.

Οι πλείστοι ερωτώμενοι είναι ικανοποιημένοι από τις παρεχόμενες υπηρεσίες της βιβλιοθήκης. Παρόλα αυτά όμως, η διατύπωση προβλημάτων πρόσβασης από απόσταση στη βιβλιοθήκη καθώς και η έλλειψη κάποιων βιβλίων που αναφέρθηκε από μικρό αριθμό μελών ΣΕΠ, ανταποκρίνονται σε κάποιο βαθμό στην πραγματικότητα γιατί αφενός ορισμένες φορές η πρόσβαση εξ αποστάσεως στη βιβλιοθήκη παρουσίαζε κάποια προβλήματα, πολλά από τα οποία έχουν ξεπεραστεί και αφετέρου η χαμηλή χρηματοδότηση εκ μέρους της Πολιτείας δεν επέτρεπε την πλήρη ικανοποίηση των αναγκών ως προς τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης.

Παράλληλα, πολύ λίγοι θεωρούν τις παρεχόμενες υπηρεσίες βιβλιοθήκης ασύγκριτα καλύτερα από τις αντίστοιχες των συμβατικών ιδρυμάτων και τούτο ίσως να οφείλεται στη διαφορετικότητα των παρεχομένων υπηρεσιών και στην απόσταση που αποτελεί μια πραγματικότητα.

Στην πλειοψηφία τους τα μέλη ΣΕΠ έχουν θετική εικόνα ως προς την προσφορά τους στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση στα πλαίσια της συνεργασίας τους με το Ανοικτό Πανεπιστήμιο σε σύγκριση με τη συμβατική εκπαίδευση, παρόλο που αρκετοί παρουσιάζονται ουδέτεροι. Συγκεκριμένα, η επικοινωνία με συναδέλφους και φοιτητές υπερέχει της αντίστοιχης των συμβατικών ιδρυμάτων, πιθανόν τούτο να οφείλεται στο ότι οι πλείστοι των φοιτητών παρακολουθούν μεταπτυχιακά

προγράμματα, οπότεν εκτός των άλλων υπεισέρχεται και ο παράγων ωριμότητα ηλικίας. Επιπρόσθετα, τα μέλη ΣΕΠ αισθάνονται ότι διαδραματίζουν σπουδαιότερο εκπαιδευτικό ρόλο σε σύγκριση πάντα με τη συμβατική εκπαίδευση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Σωτηρούλας Βασίλης (2011). Νέος ορισμός για τη μάθηση από Jarvis, διαθέσιμο στο: <http://edu4adults.blogspot.com/2010/06/peter-jarvis.html#ixzz1LE9fovlN> (πρόσβαση 10/05/2011)
2. European Commission (2001). Implementing a new open method of coordination. *Bulletin EU3-2000, Conclusions of the Presidency (17/23)*
3. Keegan, D. (2000). *Οι Βασικές Αρχές της Ανοικτής και Εξ' Αποστάσεως Εκπαίδευσης*, Αθήνα, Μεταίχμιο.
4. Modesto S.T. and Tau R. D. (2010) Introducing distance education, *Virtual University for the Small States of the Commonwealth*, διαθέσιμο στο: http://www.col.org/SiteCollectionDocuments/Introducing_Distance_Education.pdf (πρόσβαση 22/05/2011)
5. Rogers, A., (1999). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*, Αθήνα, Μεταίχμιο.
6. Gunawardena C., McIsaac S. M. (2001) Distant education, available at: www.aect.org/edtech/ed1/13/index.html (πρόσβαση 22/05/2011)
7. Sammons, M. (1989). An epistemological justification for the role of teaching in distance education. *The American Journal of Distance Education*, 2(3), 5–16.
8. Holmberg, B. (2002). *Εκπαίδευση εξ Αποστάσεως*, pp 17-20, Αθήνα, Έλλην.
9. Λιοναράκης Α., Παπαδημητρίου Δ. Συγκριτική Μελέτη Ανοικτής εξ Αποστάσεως & Συμβατικής Εκπαίδευσης: Προκαταρκτικά Δεδομένα της Ποιότητας της Μαθησιακής Εμπειρίας. «*Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση*», Τόμος Β', Επιμ. Α. Δημητρακοπούλου, Πρακτικά 3ου Συνεδρίου ΕΤΠΕ, 26-29/9/2002, σελ 416 -425, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος, Καστανιώτης.
10. Howitt, D., & Cramer, D. (1999). *Computing Statistics with SPSS for Windows*. pp136 -138 UK, Pearson Education Limited.
11. Λιοναράκης (2006) *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*. Αθήνα, Προπομπός.
12. Ρέππα-Αθανασούλα Α. (2006) στο Λιοναράκης (2006) (επιμ) *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*. σελ 137 επ. Αθήνα, Προπομπός.
13. Rumble G. (1989) On defining distance education. *The American Journal of Distance Education*. 3(2),8-21 στο Λιοναράκης (2006) (Επιμ.) *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*. Αθήνα, Προπομπός.
14. Κόκκος Α., Λιοναράκης Α., Ματραλής Χ., Παναγιωτακόπουλος Χ. (1999) *Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*. Τόμος Γ:109-110, Πάτρα
15. Race Phil (1998) *Το εγχειρίδιο της Ανοικτής Εκπαίδευσης*. Αθήνα, Μεταίχμιο.
16. Πρόσκολλη Α., Κάκαρη Ντ., Ανδρουλάκης Γ. (2001) Αξιολόγηση και Επίδοση φοιτητών του μεταπτυχιακού προγράμματος «*Εξειδίκευση καθηγητών στη Γαλλική Γλώσσα*» στο Λιοναράκης Α (Επιμ.) Πρακτικά 1^ο Πανελλήνιου Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, Τόμος Α, 499-512, Πάτρα